

Jerzy Kowalczyk

Komisja Ochrony Zabytków i Grono Konserwatorów przy Oddziale Warszawskim SHS

Ochrona Zabytków 28/3-4 (110-111), 270-271

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

—XIX w., z Muzeum Wnętrz Stylowych. Prace konserwatorskie 24 malowideł zostały wykonane w latach 1973 i 1974 przez PKZ, Oddział Warszawa i mgr M. Orthwein. Inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Pabianice. Dwa obrazy z kościoła parafialnego Św. Mateusza: *Ecce Homo*, z XVII/XVIII w. i *Matka Boska z Dzieciątkiem*, z XVIII w. Konserwację zniszczonych płócien wykonała na koszt parafii w 1973 i 1974 r. mgr M. Orthwein z Warszawy.

Piotrków Trybunalski. Dwanaście obrazów i portretów sarmackich z XVII—XIX w., z Muzeum Regionalnego. Pełną konserwację w zakresie dublażu, oczyszczenia, usunięcia przemalowań i uzupełnienia ubytków wykonała w 1973 i 1974 r. mgr M. Orthwein z Warszawy; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Regnów, gm. Cielądz, pow. Rawa Maz. Obraz *M. Boska z Dzieciątkiem*, z XVI/XVII w., olej na desce, w sukienkach srebrnych. Prace konserwatorskie rozpoczęto w 1974 r. Wykonawca: PKZ, Oddział Warszawa; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Sieradz. Obrazy i portrety sarmackie, w większości członków rodziny Walewskich h. Colonna, z XVI—XIX w., z Muzeum Regionalnego, przeznaczone do wyposażenia pałacu w Tubądzinie. Prace konserwatorskie 82 bardzo zniszczonych płócien wykonała Pracownia Malarska PKZ, Oddział Warszawa, w 1973 i 1974 r. Inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Tomaszów Mazowiecki. Portret hr. Tomasza Ostrowskiego, kopia L. Biedrońskiego z drugiej połowy XIX w. według obrazu Bacciarellego, z Muzeum Regionalnego. Konserwację bardzo zniszczonego i przedartego płótna wykonała w

1973 r. mgr M. Orthwein z Warszawy. Inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Topola Królewska, gm. Łęczycza, pow. Łęczycza. Trzy obrazy ołtarzowe z kościoła parafialnego, olej na desce i olej na płótnie, z XVII/XVIII w. Konserwację wykonała w 1973 r. mgr M. Orthwein z Warszawy. Inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Wąglczew, gm. Wróblew, pow. Sieradz. Obraz *Matka Boska z Dzieciątkiem*, z XVII w. w sukienkach metalowych z XVIII w., z kościoła parafialnego. Pełną konserwację bardzo zniszczonego obrazu rozpoczęto w 1974 r. Wykonawca: mgr M. Orthwein z Warszawy; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Zduńska Wola. Portret Stefana Złotnickiego, założyciela miasta, z początku XIX w., z Urzędu Miejskiego. Pełną konserwację w zakresie dublażu, oczyszczenia, usunięcia przemalowań i uzupełnienia ubytków rozpoczęto w 1974 r. Wykonawca: mgr M. Orthwein z Warszawy; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Rzemiosło artystyczne

Łask. Dwa antyfonarze arcybiskupa Jana Łaskiego, z 1523 r. (pergaminy, barwne inicjały, majuskuła gotycka, oprawa skórzana z okuciami), z kościoła parafialnego. Konserwację w zakresie oczyszczenia pergaminu, poprawienia składu i konserwacji oprawy rozpoczęto w 1974 r. Wykonawca: PKZ, Oddział Warszawa; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Sieradz. Zespół mebli stylowych podworskich z Muzeum Regionalnego, przeznaczonych do wyposażenia pałacu w Tubądzinie. Prace

konserwatorskie w 1973 i 1974 r. wykonała Pracownia PKZ, Oddział Poznań; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Walewice, gm. Bielawy, pow. Łowicz. Dwa komplety mebli neobarokowych, z XIX w. z pałacu Państwowej Stadniny Koni: komplet mebli „morelowych”, złożonych z gobelinowymi obiciami i komplet mebli holenderskich z rzeźbionego dębu. Prace konserwatorskie, obejmujące wzmocnienie techniczne, usunięcie przemalowań, uzupełnienia złoczeń i pełną konserwację pokryć gobelinowych, wykonała w 1973 i 1974 r. Pracownia PKZ, Oddział Warszawa; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Wąglczew, gm. Wróbel, pow. Sieradz. Zespół barokowych ołtarzy, ambona i chór muzyczny z kościoła parafialnego. Prace konserwatorskie wykonała w 1974 r. parafia na koszt własny.

Witów, gm. Piotrków Tryb., pow. Piotrków Tryb. Bramka barokowa, z XVIII w., drewniana, bogato rzeźbiona, z kościoła parafialnego. Pełną konserwację bardzo zniszczonego drewna oraz usunięcie przemalowań i uzupełnienie ubytków wykonała w 1973 i 1974 r. Pracownia PKZ, Oddział Warszawa; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi. W latach 1973—1974 parafia na koszt własny wykonała pełną renowację barokowej stolarki: ołtarza głównego i stall w prezbiterium.

Witów, gm. Piotrków Tryb., pow. Piotrków Tryb. Parapet chóru muzycznego, barokowy, z XVII w., z kościoła cmentarnego. Pełną konserwację bardzo zniszczonego drewna i malowideł temperowych rozpoczęto w 1974 r. Wykonawca: PKZ, Oddział Warszawa; inwestor: Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi.

Mieczysław Pracuta

KOMISJA OCHRONY ZABYTKÓW I GRONO KONSERWATORÓW PRZY ODDZIALE WARSZAWSKIM SHS

Powołana w lutym 1972 r. przez członków Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki Komisja Ochrony Zabytków, po rocznej, owocnej działalności¹, znalazła się w sytuacji kryzysowej. Wskutek rozbieżności między Zarządem Oddziału Warszawskiego SHS i Komisją w ocenie sytuacji i metod działania na rzecz ochrony

zabytków nastąpiło w 1973 r. wyraźne zahamowanie dotychczasowych inicjatyw. Nie bez wpływu na to zahamowanie aktywności miały też decyzje Głównej Komisji Ochrony Zabytków przy Zarządzie Głównym SHS, ustalające sztywne formy organizacyjne oraz ograniczające terytorialny i tematyczny zakres prac Komisji Oddziałowych.

Nie mogąc rozwijać działalności Komisji, jej przewodniczący początkowo zrezygnował ze swojej funkcji, a gdy nikt z członków nie wyraził gotowości jej objęcia poprosił o urlop w pracach do lutego 1974 r. W tym okresie członkowie Komisji: dr hab. Krzysztof Pawłowski i mgr Ryszard Brykowski, interweniowali w Urzędzie Konserwatora Zabyt-

¹ J. Kowalczyk, *Powołanie Komisji Ochrony Zabytków przez warszawskich historyków sztuki*, „Ochro-

na Zabytków”, XXV, 1972, nr 2, s. 124; tenże, *Działalność Komisji Ochrony Zabytków warszawskich historyków*

sztuki w 1972 r., „Ochrona Zabytków”, XXVI, 1973, nr 2, s. 144—147.

ków m.st. Warszawy w sprawie projektu budowy bloku zamkniętego ulicami Lwowska—Koszykowa—Noakowskiego, rozbiórki oficyn przy ul. Hożej, konserwacji witraży w Domu Handlowym B-ci Jabłkowski. Z inicjatywy mgr R. Brykowskiego Komisja wspólnie z Zarządem Oddziału zwróciła się w listopadzie 1973 r. do Wydawnictw Artystycznych i Filmowych z propozycją podjęcia wspólnej serii wydawniczej, poświęconej zabytkom sztuki Mazowsza i Podlasia. Pod koniec 1973 r. ustąpił z Komisji dr hab. K. Pawłowski w związku z objęciem stanowiska wicedyrektora Zarządu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

W 1974 r. nastąpiło wyraźne ożywienie działalności Komisji; dokonano podziału zadań jej członków. Oto skład Komisji: przewodniczący — doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk, członkowie — mgr Ryszard Brykowski, mgr Michał Gradowski, doc. dr hab. Tadeusz S. Jaroszewski, mgr kons. Gabriela Lipkova, dr Andrzej Olszewski, mgr Mariusz Wituski.

Z inicjatywy przewodniczącego Komisji utworzono przy Oddziale Warszawskim SHS sekcję konserwatorską pod nazwą Grona Konserwatorów. Posiedzenie inauguracyjne odbyło się 21 marca 1974 r.; wówczas też nakreślono program działania Grona². Na listę członków zapisały się 23 osoby, z których zostało wyłonione 6-osobowe Prezydium Grona: przewodniczący — doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk, zastępca przewodniczącego — mgr kons. Krystyna Sommerowa, członkowie — doc. kons. Juliusz Bursza, dr inż. arch. Maria Brykowska, mgr kons. Aldona Romanowiczowa, mgr inż. arch. Mieczysław Samborski. Łącznie odbyło się sześć zebrań Komisji i Prezydium Grona.

Dużym powodzeniem cieszyły się posiedzenia ogólne Grona Konserwatorów organizowane raz w miesiącu (z wyjątkiem miesięcy wakacyjnych). Dzięki starannie dobranym tematom referatów odbywały się na spotkaniach długie, gorące dyskusje, nie pozbawione akcentów polemicznych. Zgodnie z nakreślonym programem, poruszane były ogólne problemy z teorii i praktyki oraz etyki konserwatorskiej, a także programy działań w zakresie ochrony i konserwacji zabytków w Polsce i w Warszawie. Na posiedzenia Grona zapraszani byli nie tylko konserwatorzy-członkowie SHS, ale także wielu konserwatorów nie zrzeszonych. Prezydium Grona chce

bowiem pozyskać dla swej działalności wszystkich konserwatorów warszawskich. Ma to istotne znaczenie nie tylko dla podniesienia prestiżu SHS, ale ważne jest także z tego powodu, że konserwatorzy różnych specjalności nie mają swego stowarzyszenia. Istnieją tylko sekcje konserwatorskie przy SARP i ZPAP. Grono Konserwatorów przy SHS jest jedyną sekcją skupiającą wszelkich specjalistów czynnej ochrony zabytków.

W czasie jednego roku istnienia Grona odbyło się siedem zebrań ogólnych, poświęconych następującym tematom:

17.V.1974 — dr Jerzy Frycz, adiunkt Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, *Czy mamy doktrynę konserwatorską w Polsce?*

25.X.1974 — dr Lecz Krzyżanowski, Konserwator Zabytków m. st. Warszawy, *O program konserwacji zabytków Warszawy na miarę potrzeb.*

18.XI.1974 — prof. dr Alfred Majewski, Generalny Konserwator Zabytków, *Ogólne kierunki działalności w dziedzinie ochrony zabytków w Polsce.*

13.XII.1974 — dr Bohdan Rymaszewski, Generalny Konserwator Zabytków, *Czy możliwe jest utrzymanie dawnego charakteru dzielnic historycznych?*

10.I.1975 — dr Lech Krzyżanowski, *Karta wenecka czy karta konserwacji zabytków?*

28.II.1975 — doc. dr Hanna Jędrzejewska, *Problemy etyki konserwatorskiej.*

14.III.1975 — dr Bohdan Rymaszewski, *Program perspektywiczny ochrony zabytków i muzealnictwa w Polsce.*

Prezydium Grona Konserwatorów dąży do tego, aby bardziej wartościowe referaty były publikowane na łamach „Ochrony Zabytków”. Komisja Ochrony Zabytków inicjowała, acz nie bez pewnych trudności, krytykę konserwatorską. Został zaplanowany cykl artykułów o realizacjach konserwatorskich; zawarto w tej sprawie porozumienie z Redakcją „Ochrony Zabytków”. Dotychczas ukazały się dwa artykuły: o kościele w Haczowie³ i o pałacu Lubomirskich „Za Żelazną Bramą” w Warszawie⁴. Są w przygotowaniu artykuły o konserwacji pałacu Jacobsonów w Warszawie i gmachu d. Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie.

Elementy krytyki konserwatorskiej

zawierał objazd poświęcony problematyce: *Stan zabytków konserwowanych przechowywanych w warunkach pozamuzealnych*, który odbył się 16.XI.1974 r. na terenie woj. łódzkiego. Objazd ten zorganizowany został przez ODZ; obok mgra Bolesława Bielawskiego duży wysiłek przy organizowaniu objazdu włożyła też mgr kons. K. Sommerowa z Prezydium Grona.

W 1974 r. nie przeprowadzono na większą skalę interwencji dla ratowania zagrożonych zabytków. Były to raczej tylko sygnały i komunikaty. Zaalarmowano Urząd Konserwatora Zabytków m.st. Warszawy w sprawie przypadkowo odkopanych przy tarasie Pałacu Kazimierzowskiego i bezzwłocznie pogruchotanych elementów lapidarialnych m.in. z gotycko-renesansowego zamku w Piotrkowie. W związku z wysadzeniem służy Paniewo na Kanale Augustowskim powiadomiono redakcję „Życia Warszawy” i spowodowano wywiad terenowy, którego rezultatem było ukazanie się artykułu, niestety, post factum⁵. Do działalności o charakterze interwencyjnym należy zaliczyć też artykuły mgra R. Brykowskiego informujące opinię społeczną i władze o katastrofalnym stanie zabytków w powiecie tomaszowsko-lubelskim i lubartowskim⁶.

Jeśli chodzi o popularyzację ochrony zabytków, to w 1974 r. nadal były czynione przez mgra R. Brykowskiego starania o serię wydawniczą popularyzującą zabytki Mazowsza. Został opracowany program serii i złożony w PWN (Redakcja Varsavianów). W celu popularyzacji zabytkoznawstwa i konserwatorstwa poprzez odczyty, nawiązano kontakt ze Stołeczną Komisją Opieki nad Zabytkami przy PTTK. Grono Konserwatorów objęło stałą opiekę merytoryczną nad odczytami dla społecznych opiekunów zabytków.

W drugiej połowie lutego 1975 r., po wyborach nowych władz Oddziału Warszawskiego SHS nastąpiły pewne zmiany. Przewodniczącym Komisji Ochrony Zabytków została dr Aldona Bartczakowa (skład Komisji pozostał poza tym bez zmian). Z Prezydium Grona wycofała się dr inż. arch. Maria Brykowska, a zostali dokooptowani: mgr Andrzej Michałowski i mgr Piotr Rudniewski. Przewodniczącym Grona pozostał nadal niżej podpisany.

Jerzy Kowalczyk

² J. Kowalczyk, *Warszawskie Grono Konserwatorów przy SHS*, „Ochrona Zabytków”, XXVII, 1974, nr 4, ss. 336—337.

³ R. Brykowski, *Niektóre problemy konserwacji kościoła w Haczowie*, „Ochrona Zabytków”, XXVI, 1973, nr 3, ss. 190—200.

⁴ T. S. Jaroszewski, *Uwagi o odbudowie Pałacu Lubomirskich w Warszawie*, „Ochrona Zabytków”, XXVII, 1974, nr 4, ss. 300—305.

⁵ W. Dymitrow, *Eksplozja na Kanale*, „Życie Warszawy” z dnia 6.VII.1974.

⁶ R. Brykowski, *W sprawie za-*

bytkowej drewnianej architektury cerkiewnej powiatu Tomaszów Lubelski, „Ochrona Zabytków”, XXV, 1972, nr 4, ss. 276—285; tenże, *Remanent zabytków na przykładzie jednego powiatu*, „Literatura” z dnia 13.II.1975, s. 9, por. także artykuł w niniejszym zeszycie „Ochrony Zabytków”.